

Türkiye Doğası

Bülent Gözcelioğlu

Fotoğraf: Bülent Gözcelioğlu

Türkiye'nin Bukalemunu

Ülkemiz sürüngen faunasının en önemli canlılarından biri. Ülkemizde yaşadığı çok az bilinen bir sürüngen türü. Sürüngenler içinde kertenkele grubunun bir üyesi. Ancak, farklı beden yapısı, yaşam biçimi ve renk değiştirme özellikleriyle diğer kertenkelelerden çok farklı. Dil, ayaklar, göz gibi organlar farklılığı yaratan başlıca organlar. Bukalemundan söz ediyoruz.

Yakın akrabalarının hemen hemen tümü tropik iklim kuşağındaki yerlerde yaşıyor. Dünyada en çok bulunduğu yer Madagaskar Adası; ülkemizdeyse yalnızca Akdeniz ve Ege'nin kıyı kesimleri. Madagaskar'da ormanların tarla için bozulması sonucu çoğunun yaşam alanı daraldığından, soyları da tehlikede.

Tüm akrabaları tropik iklim kuşağında yaşayan bu türün ülkemize gelişi çok eski değil aslında. Yaklaşık 10.000 yıl önce Anadolu'da oluşan son buzul çağının sona ermesiyle iklim gittikçe daha sıcak olmaya başladı. Çölleşme dönemi (Eremital dönem) olarak da adlandırılan bu dönemle birlikte sıcak bölgelerde yaşayan canlılar da yaşam alanlarını genişletmeye başladılar. Mısır meyve yarasası, firavun sıçanı, oklu kirpi, Anadolu parsi, varan, çeşitli böcek-

ler, bukalemun bunlardan bazıları. Eremital fauna türleri olarak da bilinen bu hayvanlar çeşitli yollarla Anadolu'ya girerek burada yaşamaya başladılar. Bukalemunun Sina, Suriye ve İsrail üzerinden gelerek Mersin, Anamur, Antalya ve Ege Bölgesi'nin kıyı kesimlerinde, makilik ve küçük ağaçlık alanlara yerleşerek günümüze kadar yaşamayı başardıkları tahmin ediliyor.

Ağaç ve çalılıklar üzerinde yaşayan bukalemunların ayakları ve kuyrukları kavrayıcı özellikte olup dallar üzerinde kolaylıkla hareket etmelerini sağlar. Ön ayakta içte 3, dışta 2 parmak kendi aralarında birleşmiştir. Arka ayaklardaysa bu düzenlenme içte ki 2, dıştaki 3 parmak birleşmesi biçimindedir. Böylece dallar üzerinde kötü hava koşullarında bile düşmeden ilerleyebilirler. 24-30 cm kadar boyda olabilen bukalemunların dilleri, vücudun 1,5 katı kadar uzunluğa erişebilir. Avlarını yapışkan uçlu dilleyle yakalarlar. Birbirinden bağımsız hareket ettirebildikleri gözleriyle, yaklaşık 360 derecelik bir görüş alanına sahiptirler. Avlarını yakaladıkları andaysa her iki göz de avın üzerine yoğunlaşır. Çekirgeler, cırcırböcekleri, peygamberdeveleri ve diğer böcekler en sevdikleri be-

sinler arasındadır. Kışın hareketleri oldukça yavaşlar. Ancak, kış uykusuna girmezler.

Bukalemunların en bilinen özellikleri hızlı bir biçimde renklerini değiştirebilmeleri. Ancak, her renge değil yeşil, kahverengi, gri ve bunların tonlarına dönüşebilirler. Çok sayıda benek ve bant da ortaya çıkabilir. Bu özelliklerini, sanıldığı gibi gizlenmek için değil, vücudun sıcaklık dengesini ayarlamak, karşı cinsi etkilemek ve duygularını belli etmek için kullanırlar. Vücudu ısıtmak için renklerini koyulaştırarak ışığı daha çok emerler. Çok sıcak havalarda da renklerini açarak ışığı yansıtırlar. Peki renklerini nasıl değiştirirler? Bunun için özelleşmiş renk hücrelerine sahiptirler. renk değişimi, kromotofor, ksantofor, eritrofor melanofor gibi renk değişimi yapabilen hücrelerin sinirsel olarak uyarılmasıyla gerçekleşir.

Ülkemizdeki bukalemunların yaşam alanları, turizm ve yapılaşmadan dolayı yeterince yıpranmış durumda. Bunun yanında insanlar tarafından toplanmaları ya da öldürülmeleri zaten düşük yoğunlukta olan popülasyonlarını gittikçe azaltmakta. Bunun için bu türü korumaya alarak, hem bukalemunu hem de ekosistemini koruyabiliriz.